

АУДИТОРСЬКА ПЕРЕВІРКА В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ФОРМИ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджено особливості комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку, її вплив на методику аудиту, запропоновано шляхи удосконалення методики аудиту в умовах комп'ютеризованої обробки даних

Постановка проблеми. Комп'ютерна форма ведення бухгалтерського обліку вносить суттєві зміни як в систему організації діяльності суб'єкта господарювання, в т.ч. організацію системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку, так і в методику аудиторської перевірки. В сучасних умовах, аудит в середовищі комп'ютерної обробки даних – це якісно новий рівень аудиту, який постійно розвивається та набуває широкого розповсюдження, що в першу чергу пов'язано з масовою комп'ютеризацією бухгалтерського обліку суб'єктами господарювання. Використання на підприємстві комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку передбачає врахування аудитором в ході проведення перевірки змін в джерелах інформації та способах її обробки. У зв'язку з цим автоматизація бухгалтерського обліку суттєво змінює завдання та аудиторські процедури по проведенню перевірки діяльності господарюючого суб'єкта. Необхідність врахування аудитором при організації аудиторської перевірки, зокрема при її плануванні, впливу система комп'ютерної обробки даних на методику аудиту зумовлює актуальність проведеного дослідження. При розробці методики аудиторської перевірки аудитор необхідно враховувати специфіку перевірки, яка виникає за рахунок комп'ютерної обробки даних на підприємстві. Для врахування таких особливостей аудитор повинен бути ознайомлений з великою кількістю

комп'ютерних програм та володіти знаннями щодо тестування правильності їх функціонування та достовірності отриманої інформації в системі бухгалтерського обліку. Питання проведення аудиту в комп'ютерному середовищі набуває все більшої актуальності для всіх суб'єктів аудиторської діяльності також у зв'язку з постійним розвитком конкуренції на ринку аудиторських послуг, яка передбачає необхідність зниження вартості виконаних робіт, скорочення термінів проведення перевірок та підвищення їх якості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В науковій спеціалізованій літературі, присвяченій аудиту, а також в нормативно-правових актах, які регулюють порядок проведення аудиторських перевірок, питання методики аудиту в умовах комп'ютерної форми ведення обліку практично не розглядалися. Окремим аспектам комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку та її впливу на методику аудиту присвячені праці Н.П. Баришнікова, Ф.Ф. Бутинця, Г.М. Давидова, С.В. Івахненкова, Е.В. Кузнєцової, А.Н. Романова. Однак, незважаючи на певні теоретичні напрацювання, актуальним залишається питання розробки методики аудиторської перевірки даних, що обробляються в комп'ютерному середовищі, як одного з факторів підвищення якості аудиторських послуг.

Метою дослідження є вивчення особливостей комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку, дослідження їх впливу на методика аудиту та розробка на цій основі рекомендацій з удосконалення методики аудиту в умовах комп'ютеризованої обробки даних.

Викладення основного матеріалу. Розвиток інформаційних технологій бухгалтерського обліку за останні роки йде все наростаючими темпами. Саме в умовах комп'ютеризації спрощуються облікові роботи, знижується їх трудомісткість, що в свою чергу підвищує як оперативність отримання необхідної інформації, так і її ефективність. Постійно покращуються якісні характеристики, збільшується не лише їх потужність, але і функціональне наповнення, що сприяє підвищенню аналітичності даних.

В процесі комп'ютерної обробки даних відбувається інтеграція обробки різних видів первинної економічної інформації (облікової (єдиної), планової, нормативної, технологічної, виробничої, оперативнотехнічної бази та ін.), яка використовується окремими ланками управління. Це призводить до створення єдиної інформаційної бази (результат інтегрування обробки), дані з якої потім можуть багаторазово використовуватися всіма службами та підрозділами підприємства для потреб управління, а також контролюючими органами для виконання їх контрольних функцій.

Саме проведення перевірок достовірності та правильності ведення обліку в умовах застосування комп'ютерної форми ведення обліку набуває особливої актуальності, оскільки нерозробленою як на теоретичному, так і на практичному рівні залишається методика проведення досліджень. Необхідність її розробки є особливо актуальною для зовнішніх незалежних суб'єктів контролю – аудиторських фірм та приватно-практикуючих аудиторів, які на відміну від державних органів, повноваження яких передбачені нормативно-правовими

актами, самостійно здійснюють розробку методик перевірки окремих об'єктів обліку. У ході проведення аудиторських перевірок на підприємствах, які застосовують ручну форму ведення обліку методики диференціюються залежно від об'єкта перевірки. При проведенні аудиту на підприємствах з комп'ютерною формою ведення обліку, аудитором повинні бути розроблені абсолютно нові методики, які передбачають проведення перевірки нових об'єктів (правильності роботи алгоритму програми, наявності права доступу для входу в систему тощо) та передбачають застосування нових прийомів і способів проведення перевірок. Підтвердження цієї думки знаходимо у Є.В. Кузнецової, яка вважає, що загальна концепція і основна мета контролю не залежать від того, яка форма обліку – ручна чи комп'ютеризована – застосовується на підприємстві, однак застосування нових інформаційних технологій призводить до появи нових об'єктів контролю і потребує як розробки нових методів контролю, так і адаптації існуючих до принципово нових технологій обробки даних [6, с. 67].

Велика кількість програмних продуктів з бухгалтерського обліку вимагає від перевіряючих, як ґрунтовних знань по кожній з спеціальних бухгалтерських програм, так і знання прийомів і способів перевірки правильності їх функціонування та обробки даних, достовірності їх відображення в зведених документах та звітності. При розробці методики перевірки фінансової звітності, або окремих об'єктів обліку на підприємствах, облік на яких ведеться в комп'ютерній формі аудиторю необхідно враховувати особливості обліку в умовах електронної обробки даних, наведені на рис. 1.

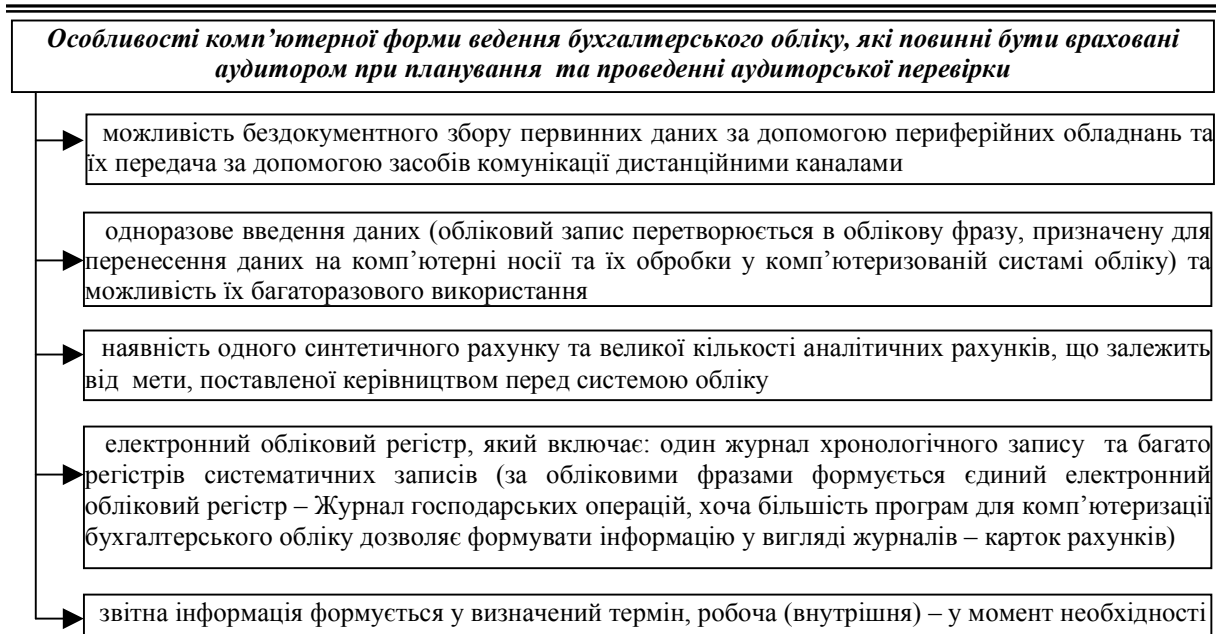

Рис. 1. Особливості комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку

Отже, особливістю комп'ютерної форми ведення обліку є те, що облікова інформація централізовано накопичується в комп'ютерних базах даних і використовується для реалізації функцій управління. Алгоритм її функціонування, який має бути врахований аудитором полягає в фіксуванні в системі значення параметрів, які перетворюючись в системі формують параметри виходу. Значення параметрів, що відображають стан процесу, накопичуються, систематизуються, “запам'ятовуються” в пам'яті комп'ютера. В паперовому бухгалтерському обліку накопичення і “запам'ятовування” інформації

здійснюється у великій кількості проміжних накопичувальних книг, журналів, відомостей, трудомісткість заповнення і використання яких дуже велика.

Аудитор у ході перевірки повинен враховувати наведені особливості комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку, оскільки останні впливають як на обсяг аудиторських робіт так і на методику аудиторської перевірки.

При оцінці впливу комп'ютерної форми ведення бухгалтерського обліку на аудиторську перевірку необхідно враховувати фактори, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Фактори впливу комп'ютерної форми ведення обліку на методику аудиторської перевірки

Фактори впливу	Характеристика факторів	Вплив на методику аудиту
1	2	3
рівень комп'ютеризації обліку на підприємстві	залежно від ступеня комп'ютеризації, облік на підприємстві може бути повністю або частково комп'ютеризованим, що в свою чергу визначає об'єкти аудиторської перевірки. Вагомий вплив здійснює також і ступінь централізації облікових даних. Коли вся інформація по підприємству збирається в одному центральному комп'ютері, аудитор досить легко отримати інформацію про діяльності підрозділів та філій даного підприємства. І навпаки, коли децентралізована система і кожен структурний підрозділ формує облікові дані незалежно один від одного, аудитор необхідно дослідити всі комп'ютерні системи, в яких формується облікова інформація на предмет порівнювальності її для узагальнення	визначає об'єкти перевірки у ході аудиту, прийоми та способи їх перевірки

Продовження табл. 1

1	2	3
вид бухгалтерської інформаційної системи обліку, яка використовується на підприємстві	визначається, яку саме програму використовує дане підприємство, як давно вона оновлювалась, наскільки відповідає чинному законодавству з бухгалтерського та податкового обліку	впливає на визначення власної спроможності провести аудиторську перевірку та термін її проведення
рівень знань аудитора з особливостей ведення обліку за допомогою даного програмного продукту	для того, щоб оцінити свій кваліфікаційний рівень, аудитору необхідно порівняти власну підготовленість та досвід роботи з використовуваними фірмою методами обробки облікових даних. Проте при оцінці складності обробки даних на підприємстві необхідно також враховувати чи продукт, що використовується для ведення бухгалтерського обліку, є стандартний чи розроблений спеціально для потреб даного підприємства	впливає на визначення власної спроможності провести аудиторську перевірку та необхідності залучення стороннього спеціаліста
доступність необхідної інформації для проведення перевірки	доступність даних для потреб аудиту передбачає можливість отримання аудитором необхідних документів (паперових та електронних) та підтвердження їх достовірності	визначає об'єкти перевірки у ході аудиту, прийоми та способи їх перевірки
можливість залучення до перевірки сторонніх осіб (експертів з інформаційних систем обліку)	при потребі аудитор може долучити до перевірки експертів з використання програмних продуктів про те існує ризик того, що замовник аудиту може відмовитись надати власну програму для вивчення сторонньому експерту, а також вартість таких послуг є досить високою	Впливає на терміни проведення перевірки, визначає види робіт, які необхідно виконати аудитору

Актуальним питанням, яке виникає при перевірці аудитором системи обліку, який ведеться в умовах комп'ютерної обробки даних, є розробка способів юридичного підтвердження достовірності даних, які реєструються, адже в сучасних умовах господарювання велика кількість підприємств в Україні формують первинні документи та звітність не складаючи при цьому їх паперові аналоги. Це в свою чергу ускладнює процес проведення перевірки аудиторами стану ведення обліку суб'єктом господарювання оскільки для того, щоб перевірити достовірність електронних документів необхідно дослідити юридичну обґрунтованість складання електронного документу та правильність роботи алгоритму програми.

Відповідно до Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" № 851-IV від 22 травня 2003 року, електронний документ — документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові

реквізити документа. Для підтвердження автентичності електронних документів, паперові аналоги яких містять відбитки печатки підприємства та підписи уповноважених осіб використовується електронний цифровий підпис. Електронний цифровий підпис - вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа, право на користування яким необхідно перевірити аудитору. Враховуючи те що більшість електронних документів створюються за допомогою спеціальних програм на основі введення лише первинних даних, що підтверджують факт здійснення господарських операцій, а решту розрахункових показників здійснює програма залежно від закладеного в неї алгоритму дій,

дії аудитора при перевірці таких документів зводяться лише до перевірки повноти заповнення первинних документів та встановлення достовірності їх даних. У зв'язку з цим актуальним є щодо повноти проведення аудиту в комп'ютерному середовищі обробки даних, оскільки документальні прийоми контролю, які використовують аудитори для перевірки паперових документів не можуть застосовуватися до документів електронних.

Баришніков М.П. [1, с. 26] та к.е.н., доцент М.М. Шигун [10, с. 76] зазначають, що при здійсненні аудиту в умовах комп'ютерної обробки даних зберігається його мета, завдання та основні елементи методології. Вважаємо, що при здійсненні аудиту в умовах коли облік ведеться в комп'ютерній формі методика аудиту повинні бути повністю трансформовані та адаптовані до умов ведення бухгалтерського обліку. Підтвердження цієї думки знаходимо у проф. М.Т. Білухи, який зазначає, що застосування обчислювальної техніки в обробці економічної інформації вносить істотні зміни в методику ревізії і аудиту фінансово-господарської діяльності підприємств [2, с. 260].

Враховуючи вище наведене, аудитор не може підтвердити правильність відображення в обліку господарських процесів та правильність складання первинних документів та звітності без застосування спеціальних знань з комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, що використовуються при електронному документообігу. Отже, для того щоб перевірити правильність роботи алгоритму програми із ведення обліку аудитором необхідно або мати спеціальні знання з інформаційних технологій або використовувати послуги експертів з даної галузі знань. Тому вважаємо за необхідне включати до складу аудиторської групи при проведенні аудиту – експерта - консультанта з інформаційних систем обліку, або укладати угоду на проведення інженерно – технічної експертизи.

Враховуючи, що облік доходів і результатів діяльності підприємства є однією із важливих ділянок бухгалтерського обліку, то при перевірці операцій з формування фінансових результатів аудитором необхідно враховувати, що облік фінансових результатів в комп'ютерних програмах, як правило, реалізований у складі компонентів, що автоматизують реалізацію та збут.

В умовах використання інформаційних технологій всі показники, що характеризують фінансові результати підприємства приймають уніфікований вигляд, що дозволяє використовувати типові технології і алгоритми розрахунку фінансових розрахунків, а також порівнювати ці показники за звітними періодами. Основними перевагами використання аудитором показників фінансових результатів в умовах електронної обробки даних є відображення не тільки вартісних, але й натуральних значень показників, структурувавши їх в будь-якому розрізі. Зокрема, комп'ютерна форма ведення бухгалтерського обліку дозволяє бухгалтеру формувати інформацію про фінансові результати в розрізі: видів діяльності підприємства, пов'язаним з формуванням прибутку (операційної, інвестиційної, фінансової); видів продукції (за груповою її номенклатурою, а при необхідності і в розрізі окремих її найменувань); видів ресурсів (матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових); регіонів діяльності (якщо для підприємства характерна регіональна диверсифікація діяльності); центрів відповідальності (створеним на підприємстві центрам витрат, доходу, прибутку та інвестицій).

Отже, використання аудитором можливостей комп'ютерної форми ведення обліку сприяє раціональній організації аудиторських перевірок та підвищує ефективність її результатів. Це може бути реалізоване лише шляхом розробки відповідної методики аудиту, яка б

враховувала особливості комп'ютерної форми ведення обліку. У зв'язку з цим вважаємо, що в умовах електронної обробки даних на підприємстві, що замовило аудиторські послуги, дії аудитора повинні здійснюватися в два етапи, відображені на рис. 2.

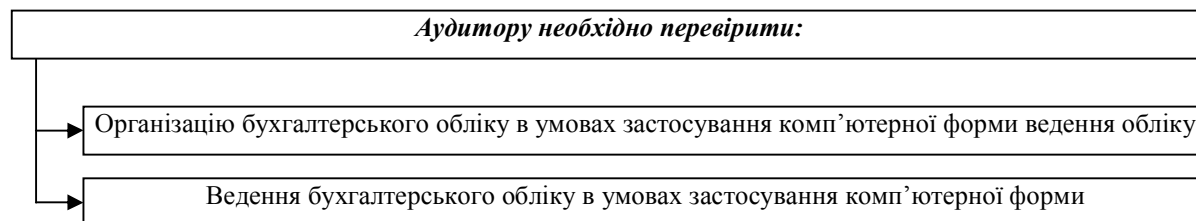

Рис. 2. Етапи аудиту в умовах комп'ютерної форми ведення обліку

У ході вивчення питань, пов'язаних з організацією бухгалтерського обліку на підприємстві, яке застосовує комп'ютерну форму ведення обліку аудитор необхідно перевірити суто технічні питання, які безпосередньо обліку не стосуються. Важливість їх перевірки на думку проф. Ф.Ф. Бутинця пов'язана з тим, що в умовах використання КІСП аудитору доводиться мати справу з питанням безпеки та надійності комп'ютерних облікових систем. Таким чином, аудитор перевіряє низку суто технічних питань, які не мають прямого відношення до бухгалтерського обліку, але безпосередньо впливають на оцінку аудитором ризику системи контролю [3, с. 222].

У зв'язку з цим пропонуємо наступний порядок проведення перевірки організації обліку в умовах комп'ютерної обробки даних, який включає наступну послідовність дій з визначення:

1) програмного продукту, який застосовується для ведення обліку та особливості його функціонування (програмне забезпечення ведення обліку, його характеристики, компанія розробник, наявність ліцензії на програмне забезпечення, порядок оновлення програмного забезпечення відповідно до зміни вимог чинного законодавства);

2) форми обробки даних та рівнем їх автоматизації;

3) можливості отримання доступу до системи комп'ютерної обробки даних (у випадку відсутності такої можливості через не отримання дозволу від керівника

підприємства замовника аудитору необхідно перевірити можливість доступу до матеріалів на паперових носіях);

4) режиму введення та сприйняття даних (введення з паперового документу чи перенесення з електронного), а також формування записів про господарські операції;

5) надійності системи захисту і контролю від несанкціонованого доступу;

6) збереженості даних бухгалтерського обліку в системі комп'ютерної обробки даних (архівування);

7) надійності системи внутрішнього контролю в середовищі комп'ютерної обробки даних;

8) порядку функціонування системи документообороту в умовах електронної обробки даних;

9) можливості складання звітності (фінансової, податкової, соціальної, статистичної, внутрішньої);

10) правильності внесення виправлень в систему комп'ютерної обробки даних;

11) порядку здійснення тестування введених даних.

При перевірці правильності ведення бухгалтерського обліку в умовах застосування комп'ютерної форми ведення обліку пропонуємо наступну послідовність робіт аудитора.

Методика аудиту, в т.ч. аудиторської перевірки фінансових результатів в умовах коли облік ведеться в комп'ютерній формі передбачає виконання наступної послідовності робіт:

1) перевірка питань, пов'язаних з організацією обробки облікових даних в системі комп'ютерної обробки (організаційна

форма обробки даних, форма бухгалтерського обліку, кількість автоматизованих робочих місць з яких здійснюється введення первинних даних в програму, перелік осіб, що мають право доступу до введення даних, наявність мережі між автоматизованими робочими місцями бухгалтерів, форма ведення бухгалтерського обліку, порядок та терміни архівування даних, порядок передачі даних до головного бухгалтера (через зовнішні носії чи по мережі)). К.е.н., доц. С.В. Івахненко до основних параметрів надійності програмних систем для ведення бухгалтерського обліку відносить: обмеження доступу, контроль за діями облікового персоналу, архівація накопиченої інформації, наявність робочої документації [5, с. 269];

2) оцінка можливостей програмного забезпечення (характер реагування на зміни вимог чинного законодавства, можливість ведення аналітичного обліку, формування

Таблиця 2. Прийоми перевірки комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку

<i>Приєм</i>	<i>Порядок застосування</i>
Контрольна обробка	Дослідження даних введених в комп'ютерну систему
Повторна контрольна обробка	Повторний розгляд дослідженого проблемного питання для перевірки правильності даних введених в комп'ютерну систему
Паралельне введення	Обробка даних за допомогою іншої комп'ютерної програми
Узагальнення результатів перевірки	Узагальнення результатів перевірки в робочих документах та у висновку

Запропоновані прийоми сприятимуть ефективному проведенню аудиторської перевірки, зниженню ризику не виявлення помилок в системі бухгалтерського обліку, що в свої чергу забезпечить достовірність результатів аудиту та відповідно належний рівень якості послуг.

4) перевірка правильності введення даних в середовищі електронної обробки даних повинна включати наступні процедури: контроль процесу збирання і передачі даних; перевірку наявності всіх необхідних видів програмного контролю; оцінку надійності вводу та фіксації цих даних, а також визначення своєчасності, точності та адекватності технологічних операцій додавання, знищення і коригування даних, що містяться в нормативних, інструктивних та довідкових файлах. Цікавою є думка Г. Шеремета щодо

регістрів обліку, внутрішньої, фінансової та податкової звітності та рівень використання господарюючим суб'єктом таких можливостей);

3) оцінка застосування комп'ютерної обробки даних на підприємстві (відповідність застосовуваної на підприємстві форми ведення обліку наказу про облікову політику, відповідність алгоритмів обробки бухгалтерських даних вимогам чинного законодавства (застосування прийому контрольних розрахунків), порядок забезпечення контролю введення даних, спосіб зберігання і оновлення даних).

При цьому вважаємо за необхідне застосовувати аудиторю комп'ютеризовані прийоми перевірки системи бухгалтерського обліку наведені в таблиці 2.

дослідження якості обробки інформації. Науковець зазначає, що внутрішні аудитори здійснюють дослідження якості обробки за допомогою імітаційних (метод контрольних даних) або реальних даних (метод паралельного моделювання). Метод контрольних даних базується на незмінності дій комп'ютера, запрограмованого на обробку операцій згідно з визначеним алгоритмом, що дає змогу сформулювати вибірку всіх можливих комбінацій даних, яка називається контрольним пакетом. Метод паралельного моделювання передбачає підготовку внутрішніми аудиторами спеціальної програми, яка імітує логіку і процедури контролю програми, яка перевіряється [9, с. 116];

5) перевірка роботи системи комп'ютерної обробки даних (перевірка відповідності регістрів обліку, які формуються системою

даним первинних документів, наявність несанкціонованих змін в алгоритмах програмного забезпечення без наявних на те підстав та без дозволу та відповідної перевірки правильності внесених змін розробником програмного забезпечення).

Важливим для аудитора є виявлення помилок в системі електронної обробки даних. Це пов'язано з тим, що такі помилки носять переважно системний характер. Для встановлення таких помилок аудитором необхідно перевірити: дії, які здійснюються на підприємстві для виявлення таких помилок, заходи, які здійснюються для їх усунення та способи захисту надійності облікової інформації.

Прибега І. вважає, що аудитор у процесі перевірки й отримання доказів в умовах комп'ютерної обробки інформації, може зіштовхнутися з багатьма проблемами, пов'язаними з середовищем електронної обробки даних, основними серед яких є: неспроможність правильно і належним чином вибрати інформацію комп'ютерних файлів через відсутність або невідповідність документального оформлення змісту господарських операцій; велика кількість програмних модифікацій, що не задокументовані, не перевірені та не схвалені; несумісність програмного і системного забезпечення підприємства-клієнта та аудиторських комп'ютерних та програмних засобів; втрата або несвоєчасне знищення даних, які зберігаються на машинних носіях інформації, завдяки порушенням правил зберігання даних або експлуатації технічних засобів персоналом підприємства [7, с. 109].

На думку Р. Романіва та С. Пителя, аудитором слід враховувати, що ведення обліку на комп'ютері має ряд як загальних, так і часткових недоліків. До загальних недоліків належать, зокрема, те, що в комп'ютеризованій системі неможливо простежити проходження операцій від початкового документу через проміжні стадії до остаточно сформованого запису. Ще однією проблемою є те, що відмова

комп'ютерної системи може зруйнувати весь бухгалтерський облік. Важливим загальним недоліком електронної обробки даних є той, що внаслідок проведення великих обсягів операцій, які здійснюються на комп'ютері, помилки в довідкових або постійних даних можуть мати серйозні наслідки [8, с. 118].

При проведенні перевірки аудитором також необхідно враховувати, що комп'ютеризація обліку не може ліквідувати зловживання в бухгалтерському обліку через неправильне перенесення на електронні носії реквізитів, зазначених в документах, введення даних з недоброякісних за формою та за змістом документів і т.д. У зв'язку з цим аудитор повинен перевірити доброякісність первинних документів на підставі, яких здійснюється введення даних в комп'ютерну систему та законність відображених в них господарських операцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Враховуючи, що комп'ютерна форма ведення обліку передбачає автоматичне виконання всіх операцій по збору, змінам, реєстрації та передачі, зберіганню, обробці облікової інформації, аудитором необхідно враховувати її вплив на методику аудиту. Цей вплив проявляється в зміні об'єктів дослідження, джерел інформації про відповідні об'єкти, прийомів та способів проведення перевірки, а також термінів її здійснення. Відповідно аудитором при плануванні перевірки та розробці методики аудиту необхідно враховувати, що дослідженню повинні підлягати як система організації бухгалтерського обліку в умовах комп'ютерної обробки даних, так і порядок його ведення на підприємстві. Запропонований порядок дій аудитора на кожному з вище наведених етапів дозволиться підвищити якість аудиторських перевірок та інформативність підсумкових документів аудиту, а також сприятиме зменшенню ризику не виявлення помилок в системі бухгалтерського обліку замовника.

Список використаної літератури:

1. *Барышников Н.П.* Организация и методика проведения общего аудита. Издание 5-е, переработанное и дополненное. – М.: Информационно-издательский дом “Филинь”, Рилант, 2000. – 656 с.
2. *Білуха М.Т.* Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту: Підручник. – К.: ПП “Влад і влада”, 1996 – 320 с.
3. *Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Євдокимов В.В., Легенчук С.Ф.* Інформаційні системи і технології в обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. / За ред. д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. – 3-є вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 468 с.
4. *Закон України* “Про електронні документи та електронний документообіг” № 851-IV від 22.05.2003 р.
5. *Івахненко С.В.* Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи. Наукове видання. – Житомир: АСА, 2001. – 416 с., с. 269
6. *Кузнєцова Е.В.* Комп’ютерна обробка даних на підприємстві: определение риска средств контроля // Аудиторские ведомости. – № 2. – 2004. – С. 67-78.
7. *Прибега І.* Формування аудиторських доказів в умовах комп’ютерної обробки даних // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – № 3. – 2002. – С. 109-113.
8. *Романів Р., Питель С.* Особливості проведення аудиту в комп’ютерному середовищі малого підприємства // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – № 3. – 2002. – С. 118-120.
9. *Шеремет Г.* Внутрішній аудит в умовах застосування комп’ютерної техніки // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – № 3. – 2002. – С. 114-117.
10. *Шигун М.М.* Напрями комп’ютеризації аудиторських перевірок // Збірник текстів та тез доповідей III-ої Міжнародної наукової конференції “Аудит: міжнародний досвід та національні особливості”, Житомир, 20-21 травня 2004 р. – С. 75-78.

КОВБИЧ Тетяна Миколаївна – аспірант Державної академії статистики, обліку та аудиту, м. Київ

Наукові інтереси:

– проблемні питання аудиту, методика аудиту фінансової звітності